

Об'єдков Олександр Ігорович, аспірант кафедри філософії, соціології та політології, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
e-mail: o.i.obiedkov@knu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-9596-5486

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ СВОБОДОЮ І КОНТРОЛЕМ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті було зроблено спробу досягнути сенс зв'язку між категоріями «свобода» і «контроль» у сучасних умовах цифровізації та активного упровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено дефініцію свободи, зокрема описано її позитивну й негативну форми. Крім цього, проведено ретроспективний аналіз феномену тоталітарного режиму з його основними складниками і характерними особливостями з метою навести аналогію з його оновленою формою «суспільства контролю», де чітко простежується місце людської свободи та значення контролю. Запропоновано авторський погляд на значення свободи в умовах тотальної цифровізації, а також на можливості її зберегти.

Ключові слова: *свобода, контроль, цифровізація, тоталітаризм, парадокс свободи, парадокс толерантності, дисциплінарне суспільство, суспільство контролю, «Індустрія 4.0».*

Постановка проблеми. Станом на сьогодні світу відомі чотири промислові революції з чітко окресленими характеристиками й надбаннями. Кожна наступна змінювала своєрідну світ-систему, сформовану попередницею, тобто комплекс взаємозв'язків та оновлених процесів (політичних, економічних, культурних, комунікативних). У контексті цього дослідження останнє відіграватиме найважливішу роль. Так, американський економіст і соціолог Дж. Ріфкін, визначаючи природу промислових революцій, зазначав, що великі зрушення в світі відбуваються саме тоді, коли змінюються комунікаційні технології, що провокує конвергенцію (зближення) технологій загалом [1, с. 12]. І якщо перші дві революції змінили промислові й економічні процеси (створення парового двигуна та електрифікація), то дві наступні разом із трансформаціями у виробничих процесах назавжди змінили комунікативний складник. Так, саме третя (інформаційна) і четверта («Індустрія 4.0») промислові революції напряму пов'язані з сучасним станом суспільства, яке вже вступи-

ло в нову добу технологій та продовжує власний шлях цифровізації. Своєю чергою, вона змінює не тільки середовище, а й разом із ним кожного індивіда, програмуючи його свідомість відповідно до оновлених реалій.

Концентрація цифрового світу в усьому і в самих людях XXI ст. не тільки змінює їхнє життя на краще, спрощуючи чимало буденних ритуалів, а також здійснення професійних обов'язків, проте і акумулює все те, що може позбавити нас першооснови буття – свободи. Довгий марш, що був присвячений розширенню свобод та природному бажанню ідентифікувати себе вільною особою, був сміливо пройдений у другій половині XX ст. Наразі здобута свобода отримує все більше контрарверсійних визначень і в майбутньому оцінюється доволі песимістично [2, с. 48]. Усе більше зростає рівень недовіри та вагома маса занепокоєних за власну безпеку через зростання можливостей технологій, породжених цифровізацією. Часто порушується питання про повернення до режиму авторитаризму, або навіть тоталітаризму, де контроль й залякування вважатимуться основними інструментами впливу на побудову суспільних свідомості, взаємин та інституцій. Саме тому важливо досягнути специфіку взаємозв'язків між людською свободою і феноменом контролю в сучасних умовах цифрової епохи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У рамках цього дослідження буде розкрито декілька споріднених проблематик, тому мають бути враховані напрацювання низки мислителів, які є представниками різних наукових дисциплін.

Базисом для нижченаведеного дослідження виступають фундаментальні праці низки філософів. Так, феномен тоталітаризму розкривала американська філософиня й політичний теоретик Ханна Арентт у своїй фундаментальній праці «Походження тоталітаризму» [16]. На додачу до цього, її перший чоловік, австрійський письменник і філософ Гюнтер Андерс у межах власних наукових розвідок передбачав відродження тоталітаризму в оновленій формі [17]. Також першим, хто описував характерні особливості задекларованого політичного режиму, при цьому не надаючи йому назви, був давньогрецький філософ Платон. Крім цього, необхідно звернути увагу на продукт, породжений тоталітарним режимом, а саме «суспільство контролю», теорію якого детально описували французькі філософи Жиль Делез [15; 18] та Фелікс Гваттарі [18].

Варто враховувати доробок наукових розвідок сучасних вітчизняних дослідників, які також розкривали проблематику тоталітаризму, наприклад М. Д. Култаєвої [10] й А. О. Пикало [8], а також його сучасну форму (О. Березовська-Чміль [13]). Крім цього, сутність взаємозв'язку свободи і контролю в діджиталізованому суспільстві детально розкривається у праці

Є. Ланюка [3] та дослідженні іноземної фахівчині з філософії та цифрової культури Алкім Ерол [12]. Особливий інтерес для цієї статті в контексті розкриття промислових революцій і глобальної цифровізації становить праця автора концепції «Індустрія 4.0» Клауса Шваба.

Формулювання цілей. У цьому дослідженні ставиться за мету розкрити сутність зв'язку феноменів свободи та контролю в умовах тотальної цифровізації, що випробовує сучасного індивіда і провокує до появи розгалуженої системи контролю його суспільного і приватного життя. Зокрема, вирішивши це завдання, буде реалізовано можливість визначити ступінь сучасної свободи та її потенційного збереження в майбутньому.

Вклад основного матеріалу. Існує чимало визначень терміна «свобода», у яке кожен, хто торкається цього питання, вкладає власний сенс, доповнюючи попередньо запропоноване. Для чіткого розуміння зазначеної категорії в сучасних контекстах необхідно звернутися до авторитетного словника Мерріам-Вебстер, який пропонує два виміри її дефініції: 1) властивість або стан бути вільним, наприклад: а) відсутність необхідності, примусу чи обмежень у здійсненні вибору чи дії; б) звільнення від рабства чи обмежень або від влади іншого; в) властивість або стан звільнення від чогось обтяжливого; г) необмежене використання; г) легкість; д) властивість бути відвертим, відкритим; 2) політичне право [3, с. 204–205].

Підкріплюючи запропоновані визначення, доречним буде навести погляд англійського філософа та історика Ісайя Берліна, який виділяв два типи свободи: а) негативна свобода («свобода від»), яка передбачає відсутність обмеження для дій; б) позитивна свобода («свобода для»), або здатність контролювати власне життя і реалізувати свої фундаментальні цілі. У своїй праці «Чотири есе про свободу» (1969), визначаючи сутність її негативної природи, Берлін ставить запитання: «Чи великий простір, у рамках якого людина чи група людей може робити будь-що чи бути такими, якими хочуть бути?». Щодо позитивної свободи, то філософ запитує: «Де джерело тиску чи втручання, яке змусить когось робити те, а не це чи бути таким, а не іншим?» [4, с. 121–122].

З точки зору етики, з якою свободу нерозривно пов'язано, остання назавжди залишатиметься базисом буття індивіда. Важливо лише розуміти її межі, тобто простір, у якому її буде реалізовано, і головне, що може виступити інструментом контролю. Та постає логічне питання, чи потрібен взагалі контроль у сучасному цивілізованому світі, де існують загалом демократичні країни з чітко визначеним законодавством, яке будується на захисті прав і свобод людини? У наведених тезах існує чимало контекстуальних суперечностей, які допоможе розв'язати ретроспективний огляд зазначених вище категорій та їхнього місця в суспільному й державному ладі.

З метою досягнути зв'язок свободи та контролю необхідно звернутися до античних часів, коли панував рабовласницький лад, а тому питання вільного буття було неактуальним для загальної більшості представників тодішнього людства. Давньогрецький філософ Платон є автором концепції так званої «ідеальної держави», де існує чіткий розподіл громадян полісу на три окремі верстви, де перша – це мудреці, філософи, у яких переважає розумний початок, а значить, прагнення до справедливості та до вирішення всього законно. Відповідно, друга і третя – це військові («охоронці держави»), а також ремісники та селяни, свобода яких віддається на користь філософам-державцям в обмін на справедливе життя в державі [5, с. 39].

Варто розуміти, що для самого Платона існують дві свободи – політична і персональна. Перша передбачає відсутність контролю, а саме вільних дій керівників держави (у цьому випадку філософів, які вчиняють справедливо). Коли ж контроль відсутній, то починається хаос. Персональна свобода для зазначеного філософа – це добродесний, моральний вчинок, тобто спроби діяти чесно та справедливо. Та необхідно враховувати і те, що чіткий розподіл верств населення в «ідеальній державі» не формує уявлення про демократичне вільне суспільство, а створює більше тоталітарну форму. З огляду на це розуміння справедливості за Платоном також має всі ознаки тоталітаризму [6, с. 14–15].

Повертаючися до питання про негативну й позитивну свободу: раб, що звільнився від свого власника, дійсно отримав волю. Але, подолавши зовнішні обмеження, він лише отримав «свободу від» чогось або когось. Проте найскладнішим залишається застосування «свободи для» і досягнення її природи. Так, виключно від людини залежить, як вона впорається із зовнішніми викликами та знайде місце персональній, внутрішній свободі.

Спираючися на розподіл верств населення в «ідеальній державі» та основні принципи побудови держави, для Платона найкращою формою правління вважалася аристократія, тобто влада найкращих її громадян. Саме завдяки аристократам можна досягнути успіху, а демократія або інші режими можуть знищити будь-яку державу [5, с. 39].

Подібні ідеї піддавалися критиці, особливо з боку сучасних філософів. Зокрема, британо-австрійський філософ та соціолог Карл Поппер вважав Платона одним із родоначальників тоталітарного режиму та наводив наступні аргументи проти його «ідеальної держави». Відповідно, існують два парадокси: свободи й толерантності. «Парадокс свободи» позначає, що за відсутності будь-якого контролю, що обмежує, сама свобода повинна призводити до дуже великої стриманості, оскільки вона дозволяє хулігану вільно поневолювати покірних. Більш детально цю тезу пояснює другий аргумент: «...

безмежна толерантність повинна призвести до зникнення толерантності. Якщо ми будемо поширювати необмежену толерантність навіть до тих, хто є нетолерантним, якщо ми не будемо готові захистити толерантне суспільство від нападу нетолерантних, тоді толерантні будуть знищені, а з ними і толерантність. <...> Тому в ім'я толерантності ми повинні вимагати права не терпіти нетолерантних. Ми повинні стверджувати, що будь-який рух, який проповідує нетерпимість, ставить себе поза законом, і ми повинні розглядати підбурювання до нетерпимості та переслідування як злочин, так само, як ми повинні розглядати підбурювання до вбивства, або викрадення, або до відродження работоргівлі» [7, с. 109, 226].

На такі думки Карла Поппера наштовхнули жахи Другої світової війни, яка забрала десятки мільйонів життів не тільки зброєю, а і через таке явище, як тоталітарний режим, де будь-яким проявам свободи не було місця, а жорсткий контроль усіх сфер особистого і суспільного життя громадян був фундаментом держави.

Альтернативою ідеям Поппера щодо витоків тоталітарного режиму є позиція згаданої вище Х. Арендт, яка наполягала на тому, що феномен тоталітаризму є явищем виключно ХХ ст. Вивчаючи процес появи тоталітаризму, Арендт будувала власний погляд на антропологічному складнику. Дослідниця розкривала сутність шляху, яким входило насильство в публічну сферу, а політичні заходи ставали лише інструментами досягнення цілей та обслуговування приватного інтересу. Ідеться про одноосібного лідера тоталітарної країни чи керівну партію, які гуртували своїх громадян навколо ірраціональної віри у праведність певної ідеї. У такому випадку вся відповідальність за наслідки тоталітаризму лягала на лідера, а пересічні громадяни, що ставали відчужуваними від політичного життя, втрачали таку відповідальність [8, с. 40–41]. Зазвичай дієвим інструментом гуртування виступала пропаганда на основі спільної ідеї, що яскраво демонструвалося в часи нацистської Німеччини або срср. Ідеолог концепції ліберального суспільства Ральф Дарендорф писав з цього приводу: «Фашизм спокушав єднанням і лідерством», а «комунізм – згуртованістю і надією» [9, с. 26, 33].

Однією з центральних категорій у дослідженнях Х. Арендт є «маси», які представлені індивідуалізованим байдужим суспільством, де превалює особистий інтерес над суспільним. Маси, своєю чергою, знищують будь-яку класовість у суспільстві, сприяючи встановленню тоталітарної системи. Остання докорінно змінює суспільний лад («новий порядок») та увялення про мораль. Фактично стається перевиховання громадян відповідно до норм «нового порядку», яке відбувається автоматично, на підставі ірраціональних вірувань. Прийняття нових умов суспільного ладу в тоталітарному режимі

призводить до рефlectorної функції в людини триматися норм «нового порядку». З таким завзяттям трималися німецькі та радянські громадяни у ХХ ст. На сьогодні подібна інтенція має доволі шкідливу популярність у російській федерації [8, с. 40–41].

Після завершення Другої світової війни тоталітарна система зазнала краху, проте деякі дослідники цієї проблематики були впевнені, що жахіття політичного терору та контролю повернуться в іншій формі. Одним із таких дослідників був Г. Андерс. Його ідеї в цілому збігалися з напрацюваннями Ханни Арендт, проте вчення Андерса стало більш розширеним за рахунок його досліджень у сфері «гібридних» форм тоталітаризму. Г. Андерс шукав його зародки в демократичних режимах, а також враховував настання технологічної доби, яка лише прискорить відродження тоталітаризму. Його стара форма може неочікувано проявити себе вже в оновленій версії. І коли весь цивілізований світ у середині ХХ ст. запевняв про недопущення цієї катастрофи, ітерація (повторення) тоталітарних практик із застосуванням нових інструментів повернулася знову [10, с. 30–31]. Але при цьому процес виявлення тоталітарного режиму вже ускладнений не лише політичною системою чи суспільним устроєм, а й технологічним прогресом, основним продуктом якого виступають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

ІКТ – це розгалужена система технологій й телекомунікацій, спрямованих на опрацювання великих масивів інформації, її нагромадження та передачу, а також роботу програмного забезпечення. У 70-ті рр. ХХ ст., коли третя (інформаційна) промислова революція охоплювала виробничі процеси, намагаючись оптимізувати кожну стадію їхньої реалізації, у житті пересічних індивідів з'являвся інтернет-простір, який стимулював комунікативний та економічний складники та розпочав нову еру соціального розвитку. Урахувавши всі надбання інформаційної революції, «Індустрія 4.0» лише посилила ці трансформації [11, с. 119–120]. Тим самим утворилося міцне підґрунтя для тотальної цифровізації.

Технологічний прогрес було спрямовано на глобальний розвиток країн, а також покращання життя людини, спрощуючи чимало її буденних особистих і професійних завдань. Через це багато хто сприймає ІКТ як забезпечення більшої свободи, наприклад у спілкуванні, роботі чи навчанні, що наштовхує на ідею про виключну користь таких технологій.

Ідеї про зміцнення людської свободи в цифрову епоху підживлюється тим, що технології та способи їхнього використання сприймаються як засновані на згоді окремих осіб. Проте така згода здійснюється завдяки ІКТ, а через це фактично людська свобода, навпаки, послаблюється. Остання теза вимагає

більшої концептуалізації, оскільки зменшення рівня свободи напряду пов'язано з категорією «контроль», через що необхідне чітке окреслення їхнього взаємозв'язку.

Беззаперечно, у цифрову добу будь-який індивід проводить більшу частину свого життя в інтернет-мережі, що є нормативом сучасних реалій. Даний процес відбувається через надану людиною «згоду», яка маскується під її свідомий вибір та бажання бути в постійному цифровому потоці. Проте сама згода формується несвідомо при реалізації ІКТ, які не оперують окремо, а контролюються владними органами держави. Цей феномен чітко простежили автори концепції «суспільства контролю» Ж. Делез й Ф. Гваттарі [12].

Варто зауважити, що зазначеному типу соціального устрою передувало так зване «дисциплінарне суспільство», де елітарна меншість контролювала більшість у публічному полі. Подібний соціальний лад був типовим для тоталітарних країн першої половини ХХ ст. Проте сьогодні відбувся перехід до «суспільства контролю», де саме імплементація самого контролю відбувається навпаки, коли більшість отримала можливість контролювати дії меншості. Також тут має місце і горизонтальний тип контролю, коли меншість слідкує за діями більшості на рівні приватного життя представників останньої через тотальну прозорість ІКТ [13, с. 496].

У добу цифровізації «суспільством контролю» керує не лідер з чітко визначеними посадовими обов'язками чи харизматичними властивостями, а сама інформація. Ж. Делез розуміє останню як регульовану систему слів-порядків, яка використовується в будь-якому суспільстві й розповсюджується необхідними машинами (комп'ютерами та іншими гаджетами, мережею Інтернет і навіть штучним інтелектом) через ІКТ. Одиниця інформації являє собою форму своєрідного «я», з якою ототожнює себе користувач цифрової мережі [15].

Саме так працює інтернет сьогодення, а індивід – як користувач, упевнений, що діє на підставі свідомого вибору або ж бажання. Однак ці дії вже завчасно програмуються інформаційними технологіями і піддаються тотальному контролю [12]. У такому випадку доволі складно уявити, що індивід діє вільно та може відчувати власну свободу, хоч і не суперечить своїм бажанням. З огляду на це допускається думка, що сучасну людину жодним чином неможливо назвати вільною, оскільки вона повністю заглиблена в мережу Інтернет, де ІКТ вибудовують за неї бажання, «змушують» погоджуватися на споживання тієї чи іншої інформації, а головне повністю контролюють її без надання згоди. У підсумку суспільство опиняється в умовах відродженого тоталітарного режиму крізь призму цифровізації.

Суперечливість цього стану зумовлюється ще й тим, що через людську природу, коли в індивіда присутній постійний вибір, лише він здатен визначити ступінь впливу технологій та цифровізації на його внутрішній світ. Доречним буде навести думку дослідника четвертої промислової революції – німецького економіста Клауса Шваба, який у контексті взаємозв'язку між людиною та технологічним світом покладає відповідальність на людину. Шваб упевнений, що «Індустрія 4.0» перетворює технології на всепроникну і домінуючу частину нашого особистого життя. Проте індивід має сам вирішити, чи слугують йому технології, чи він є їхнім рабом. Виключною відповідальністю сучасного індивіда є цей вибір [14, с. 97]. Також на рівні суспільства і здійснення колективних рішень є нагальна потреба забезпечення компетентними органами держави адекватного розуміння викликів, що виникають у цифрову епоху, їхнього коректного аналізу та надання оперативної відповіді.

Висновки. Споглядаючи шлях, яким проходив тоталітарний режим, де базовим елементом виступав контроль, неможливо відкидати можливості його відродження протягом століть, урахувавши його ітерації. Важливо і те, що контроль у цьому контексті є суровим випробуванням для свободи, яка є дуже крихкою в руках людини, якщо відсутнє уявлення, як нею користуватися. Подібна дилема виникає через появу нових механізмів контролю, які можуть протистояти природному бажанню індивіда бути вільним. У рамках нашого дослідження таким викликом сьогодення є цифровізація, спричинена технологічним прогресом, а також надмірним впливом ІКТ на буденне життя індивіда. У процесі дослідження було представлено висновок, що ІКТ не лише спрощують або навіть покращують якість людської життєдіяльності, а і дещо випробовують людство та його свободу.

Відійшовши від «дисциплінарного суспільства», людина ХХІ ст. опинилася в умовах «суспільства контролю», де всіма процесами керує інформація. Сам же індивід ототожнює себе з тими чи іншими даними, даючи «згоду» на їхнє споживання. Проте ІКТ формує таку згоду, що маскується під свідомий вибір.

Усупереч активній ролі технологій в інформаційну добу на людину покладається відповідальність за її особисте життя і те, яким чином вона буде відповідати на виклики цифровізації. Принциповим питанням для індивіда є його взаємини з технологіями, де існують дві полярні варіації: або людина слугує технологіям і повністю від них залежна, або останні підпорядковуються індивіду та контролюються ним. Також важливо вибудовувати коректне розуміння контексту ІКТ у суспільстві, за яке, зокрема, відповідальна держава та її компетентні органи. Урахувавши вищенаведене, слід зазначити, що людина може бути вільною і протистояти контрольним заходам, якщо здійснить

свідомий вибір не підкорювати власне життя технологічному виміру. Виключно виважені рішення та дисципліноване ставлення до себе дозволить людству перемогти в протистоянні з надмірним впливом цифровізації за право й можливість бути вільними.

Перспективу подальших досліджень пов'язано з перманентними змінами глобалізованого світу, його викликами для людства і запитам останнього, які, своєю чергою, формуватимуться, зокрема, тотальною цифровізацією. Постає необхідним подальше розкриття сутності «суспільства контролю», яке потенційно може занурити людство в нову епоху тоталітарного режиму цифрового формату. Тим самим буде викликано контроль усіх сфер суспільного життя та спровоковано неоднозначні трансформації ціннісних орієнтирів, форматів комунікації й поведінки індивіда, а також буде видозмінено сегмент політики, економіки, культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rifkin J. The third industrial revolution: how lateral power is transforming energy the economy and the world. *Palgrave Macmillan*. New York, NY, 2011. October. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5086400/mod_label/intro/epdf/pub_the-third-industrial-revolution.pdf (дата звернення: 10.01.2024).
2. Ягодзінський С. М. Особистість мережевого суспільства: свобода vs контроль. *Філософія як культурна політика сучасності* : тези доп. II Всеукр. наук. конф., 17–18 жовт. 2014 р., м. Острог. Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. С. 48.
3. Laniuk Y. Freedom in the society of control: Ethical challenges. *Ethics & Bioethics*. 2020. Vol. 10, No. 3/4. P. 203–220.
4. Berlin I. Two concepts of liberty. *Four essays on liberty*. Oxford, England : Oxford University Press, 1969. URL: https://cactus.utahtech.edu/green/B_Readings/I_Berlin%20Two%20Concpets%20of%20Liberty.pdf (дата звернення: 12.01.2024).
5. Козинець О. Г., Остапенко А. І. Платон та Арістотель про державу і право: порівняльна характеристика. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. №89. С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdr.v0i89.3187> (дата звернення: 15.01.2024).
6. Кисельов С. О. Проблема свободи у спадщині Платона. *Наукові записки НАУКМА*. Т. 82 : Політичні науки. 2008. С. 14–18.
7. Popper K. R. *The open society and its enemies*. Vol. 1. The spell of Plato. London : George Routledge & Sons, Ltd, 1947. 268 p.
8. Пикало А. О. Етичні уявлення тоталітаризму в політичній філософії Ганни Арендт. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2019. Вип. 61. С. 38–46.
9. Dahrendorf R. *Versuchungen der unfreiheit. Die intellektuellen in der zeiten der prüfung*. München : C. H. Beck, 2006. 239 p.

10. Култаєва М. Д. Концепція тоталітаризму Г. Андерса в сучасних соціокультурних контекстах. *Європейські антитоталітарні культурні практики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. в рамках проекту «Європейські антитоталітарні практики» програми Erasmus+ напрямку Jean Monnet 599704-EPP-1-2018-1-UA-EPPJMO-MODULE, Чернігів, 26–27 черв. 2020 р., платформа ZOOM. Ін-т філософії НАНУ, Нац. ун-т «Чернігів. колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : Десна Поліграф. 2020. С. 30–38.
11. Копитко М. І. Ключові аспекти впливу індустрії 4.0 на економічну безпеку держави. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 4 (14). С. 117–122.
12. Erol A. Freedom and control in the digital age. *Human Affairs*. 2020. Vol. 30, No. 4. P. 570–576.
13. Березовська-Чміль О. Неототалітарні тенденції в сучасному світі: виклики для України. *Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті* : зб. наук. пр. за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Львів, 11–12 черв. 2020 р.). Львів : Друкарня Львів. нац. мед. ун-ту імені Данила Галицького, 2020. С. 496–499.
14. Schwab K. The fourth industrial revolution. Cologny; Geneva : World Economic Forum, 2016. 172 p.
15. Deleuze G. Postscript on the societies of control. *JSTOR*. 1992. Vol. 59. P. 3–7.
16. Arendt H. The origin of totalitarianism. Ohio : The World Publishing Company, 1962. 528 p.
17. Anders G. La Obsolescencia del Hombre (Vol. II) Sobre la destrucción de la vida en la época de la tercera revolución industrial. Tr. Josep Monter Pérez, 2011, Pre-Textos, Valencia. URL: <https://files.libcom.org/files/ObsolescenceofManVol%20IIIGunther%20Anders.pdf> (дата звернення: 22.01.2024).
18. Deleuze G., Guattari F. *Anti-Edipus. Capitalism and Schizophrenia*. New York : Viking Press, 1977. 400 p.

REFERENCES

1. Rifkin, J. (2011). The third industrial revolution: how lateral power is transforming energy the economy and the world. *Palgrave Macmillan – Palgrave Macmillan*. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5086400/mod_label/intro/epdf.pub_the-third-industrial-revolution.pdf.
2. Yagodzinsky, S. M. (2014). Osobystist merezhevoho suspilstva: svoboda vs kontrol. *Filosofiya yak kulturna polityka suchasnosti*: proceedings of the II All-Ukrainian scientific conference. Ostroh: Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu “Ostrozka akademiya”, 48 [in Ukrainian].
3. Laniuk, Y. Freedom in the society of control: Ethical challenges. *Ethics & Bioethics*, Vol. 10(3/4), 203–220.

4. Berlin, I. (1969). Two concepts of liberty. Four essays on liberty. *Oxford University Press*, 118–172. URL: https://cactus.utahtech.edu/green/B_Readings/I_Berlin%20Two%20Concepts%20of%20Liberty.pdf.
5. Kozynets, O. H., Ostapenko, A. I. (2021). Platon ta Aristotel pro derzhavu i pravo: porivnyalna kharakterystyka. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of the state and law*, 89, 37–41. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i89.3187> [in Ukrainian].
6. Kyselov, S. O. (2008). Problema svobody u spadshchyni Platona. *Naukovi zapysky NaUKMA – Scientific notes of NaUKMA*, 82, 14–18. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6126> [in Ukrainian].
7. Popper, K. R. (1947). The Open society and its enemies. Volume 1. The spell of Plato. London: George Routledge & Sons, Ltd.
8. Pykalo, A. O. (2019). Etychni uyavlennya totalitaryzmu v politychniy filosofiyi Hanny Arendt. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin*, 61, 38–46 [in Ukrainian].
9. Dahrendorf, R. (2006). Versuchungen der Unfreiheit. Die intellektuellen in der Zeiten der Prüfung. München: C. H. Beck.
10. Kultayeva, M. D. (2020). Kontseptsiya totalitaryzmu H. Andersa v suchasnykh sotsiokulturnykh kontekstakh. *Yevropeys'ki antytotalitarni kul'turni praktyky: proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Chernihiv: Desna Polihraf, 30–38 [in Ukrainian].
11. Kopytko, M. I., Zaverukha, D. A. (2021). Klyuchovi aspekty vplyvu industriyi 4.0 na ekonomichnu bezpeku derzhavy. *Sotsial'no-pravovi studiyi – Social and legal studies*, 4(14), 117–122 [in Ukrainian].
12. Erol, A. (2020). Freedom and control in the digital age. *Human Affairs, Vol. 30(4)*, 570–576.
13. Berezovska-Chmil, O. (2020). Neototalitarni tendentsiyi v suchasnomu sviti: vyklyky dlya Ukrayiny. *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy vseukrayinskoyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu “Totalitaryzm yak systema znyshchennya natsionalnoyi pamyati”*: proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Lviv: Drukarnya Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho, 496–499 [in Ukrainian].
14. Schwab, K. (2016). The fourth industrial revolution. Cologny; Geneva: World Economic Forum.
15. Deleuze, G. (1992). Postscript on the societies of control. *JSTOR, Vol. 59*, 3–7.
16. Arendt, H. (1962). The origin of totalitarianism. Ohio: The World Publishing Company.
17. Anders, G. (2011). La Obsolescencia del Hombre (Vol. II) Sobre la destrucción de la vida en la época de la tercera revolución industrial. *Tr. Josep Monter Pérez*. URL: <https://files.libcom.org/files/ObsolescenceofManVol%20IIGunther%20Anders.pdf>.
18. Deleuze G., Guattari F. *Anti-Edipus* (1977). Capitalism and Schizophrenia. New York: Viking Press.

Oleksandr Ihorovych Obedkov, graduate student of the Department of Philosophy, Sociology and Political Science, State University of Trade and Economics,
Kyiv, Ukraine

CONCEPTUALIZATION OF THE CONNECTION BETWEEN FREEDOM AND CONTROL THROUGH THE PRISM OF DIGITAL TECHNOLOGIES

The article attempted to understand the meaning of the connection between the categories “Freedom” and “Control” in the modern conditions of digitalization and the active implementation of information and communication technologies. The definition of freedom is determined, in particular, its positive and negative forms are described. In addition, a retrospective analysis of the phenomenon of the totalitarian regime with its main components and characteristic features was carried out in order to draw an analogy with its updated form of the control “society”, where the place of human freedom and the meaning of control can be clearly traced. The proposed author’s view on the meaning of freedom in the conditions of total digitalization, as well as opportunities to preserve it.

Keywords: *freedom, control, digitalization, totalitarianism, paradox of freedom, paradox of tolerance, disciplinary society, society of control, “Industry 4.0”.*

